

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

FORMATION OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL CULTURE IN ART STUDENTS

На підставі визначення сутності та структури соціально-педагогічної культури професійної діяльності з'ясовується специфіка її формування в студентів мистецьких спеціальностей, обґрунтовується необхідність засвоєння ними профільованого курсу «Соціальна педагогіка» та введення посади соціального педагога у ВНЗ культури та мистецтв.

Ключові слова: соціально-педагогічна культура професійної діяльності, студенти мистецьких спеціальностей, соціально-виховна місія мистецтва.

На основании определения сущности и структуры социально-педагогической культуры профессиональной деятельности выясняется специфика её формирования у студентов, обучающихся искусствам, обосновывается необходимость овладения ими профилированного курса «Социальная педагогика» и введения должности социального педагога в ВУЗах культуры и искусств.

Ключевые слова: социально-педагогическая культура профессиональной деятельности, студенты, обучающиеся искусству, социально-воспитательная миссия искусства.

On the basis of determination of the essence and structure of social and pedagogical culture of professional work the specific character of its formation in the art students is elucidated. The necessity is substantiated of mastering the course of «Social Pedagogy» and establishing a staff position of a social pedagogue at the institutions of higher education in the sphere of culture and arts.

Key words: social and pedagogical culture of professional work, art students, social and educational mission of art.

Мистецтво традиційно відіграє інтегруючу, консолідуючу роль у суспільстві, сприяє його трансформації відповідно до потреб певної епохи. З давнини на митців покладається найвідповідальніша соціально-виховна місія — забезпечення духовного здоров'я країни

через збереження, трансляцію та оновлення сучасними зображальними засобами соціокультурних ідеалів, гуманістичних цінностей нації. Якісно новий рівень залучення до мистецько-культурного простору людства практично кожної людини земної кулі надає інформаційне суспільство за допомогою засобів масової комунікації (ЗМК), зокрема телебачення та Інтернету, що водночас підвищує соціальну відповідальність діячів мистецтв за цінності, які транслують їх твори. Про актуальність удосконалення професійної освіти майбутніх митців у глобалізаційну епоху свідчать, наприклад, уже традиційні в Росії відповідні міжнародні симпозиуми, шостий з яких мав назву «ВНЗ культури та мистецтв у світовому освітньому просторі: традиції слов'янського світу та сучасні міжкультурні взаємодії» [2]. Негативні прояви інформаційної культури, зокрема: уніфікація традиційного національного культурного середовища, криза етнічної ідентичності людини, існування соціальних груп поза межами культурно-мистецьких коренів, негативно відбиваються і на професійній освіті студентів мистецьких спеціальностей, яка іноді, на жаль, озброює молоду людину лише професійно-технічною майстерністю (значення якої не можна заперечувати) на шкоду засвоєнню ціннісно-сміислової сутності мистецтва. Формування соціально-педагогічної культури цих студентів сприятиме посиленню соціальної відповідальності митців за вплив їх професійної діяльності на соціальний розвиток людини, родини, країни, на майбутнє світу. Не лише педагоги, але й діячі мистецтв та культури, як соціальні вихователі людства, відповідальні за становлення в епоху глобалізаційної доби за влучним висловом К. Сивкова [8], моделі «цивілізаційної гармонії» — домінування загальних інтересів спільного виживання та розвитку, взаємопідтримки народів світу. Майбутні митці за студентських часів через засвоєння соціально-педагогічної культури мають готуватися протистояти розгортанню моделі «цивілізаційної ієрархії», коли обрані, купка еліти жорстоко експлуатують населення планети.

Вплив мистецтва, різних його видів на розвиток людини та суспільства традиційно досліджували вчені (Т. Адорно, В. Березан, О. М. Олексюк, В. Откидач, В. Петрушин, В. Семенов, А. Сохор, Ю. Фохт-Бабушкін та багато інших), соціально-педагогічний аспект мистецтва аналізували І. Зверева, А. Коваль, Г. Лактіонова, Р. Хлебик. Молодість соціальної галузі педагогіки зумовила недостатню розробленість такого базового терміна, як соціально-педагогічна культура, до якого зверталися лише окремі фахівці соціальної педагогіки: А. Арнольдов, В. Нікітін, Г. Філонов. Незважаючи на це, харків-

ська соціально-педагогічна школа вже почала розробку проблеми підвищення соціально-педагогічної культури діячів мистецтв. Перш за все, Я. Шведова, котра одна з перших акцентувала увагу на кіно-, телемитцях, соціально-педагогічній культурі тележурналіста [11]. Ю. Лисенко в дисертаційному дослідженні «Соціально-педагогічні чинники впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру» наполягає на підготовці фахівців до соціально-виховного впливу на молодь засобами сучасного естрадного музичного мистецтва, на налагодженні інтерактивного спілкування старших підлітків із представниками телебачення для нейтралізації негативних та посилення позитивних впливів сучасної естрадної музики (насамперед музичних відеокліпів) [3]. Розвиткові соціальності студентів мистецьких спеціальностей засобами хореографії присвячена дисертаційна робота О. Хендрік. Автор доводить, що вдосконалення соціального розвитку майбутнього хореографа у ВНЗ культури та мистецтв не лише взаємозумовляє позитивну динаміку професійної та громадянської складових особистості студента, але й забезпечує у фаховій діяльності просоціальний вплив його хореографії на людину [9, 10]. Проте теоретичні основи формування соціально-педагогічної культури студентів мистецьких спеціальностей досліджено недостатньо. Тому *метою статті* є визначення сутності соціально-педагогічної культури, специфіки її формування в студентів мистецьких спеціальностей, обґрунтування необхідності засвоєння ними профільованого курсу соціальної педагогіки, введення посади соціального педагога у ВНЗ культури та мистецтв.

Становлення інформаційного етапу культури світу безумовно висуває на чільне місце в процесі соціалізації людини мистецтво та засоби масової комунікації. Особливо це стосується телебачення з його унікальною можливістю одночасно транслювати витвори мистецтва (музичного, хореографічного, театрального, кіно тощо), впливаючи на емоції, інтелект, ціннісні орієнтації мільйонів людей, сприяючи їх соціокультурному зростанню. Проте сьогодні саме мистецтву докоряють щодо перетворення його на масову культуру, на псевдомистецтво, а телебаченню відповідно — збуренням страху, агресії, аморальності, що не сприяє ані розвиткові соціальності громадян, зміцненню соціальних відносин у країні, ані консолідації з європейськими країнами, глобальній інтеграції в цілому. Одним з можливих напрямів подолання кризи є вдосконалення професійної підготовки та соціального розвитку студентів мистецьких спеціальностей, забезпечення в освітньому процесі ВНЗ усвідомлення, відтворення та розвитку студентами людинотворчої, соціально-

---

виховної місії мистецтва через засвоєння соціально-педагогічної культури, оскільки майбутні митці створюватимуть мистецько-інформаційний продукт, який сприятиме або піднесенню людини до загальнолюдських вершин духовності, або поверненню до тваринного існування.

Поняття «соціально-педагогічна культура» виникло на пострадянському просторі наприкінці ХХ ст. у зв'язку з виокремленням соціальної педагогіки в педагогічній галузі. Воно пов'язане з процесом педагогізації різноманітних соціокультурних сфер: політики, економіки, мистецтва, телебачення тощо, тобто з підвищенням та здійсненням виховних можливостей непедагогічних за суттю осередків соціального середовища. Відсутність базового поняття внеможливорює виокремлення специфіки соціально-педагогічної культури стосовно професійної діяльності різних фахівців, зокрема мистецтва. Найґрунтовніше дослідила соціально-педагогічну культуру майбутніх митців, зокрема тележурналістів, Я. В. Шведова. Погоджуємося з нею, що саме на працівників телебачення на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства покладається відповідальність у здійсненні допомоги молоді в її професійному, політичному, громадянському становленні, осмисленні суспільного життя, пошуках свого місця і ролі в ньому. Я. В. Шведова як фахівець стверджує: незважаючи на комерціалізацію телебачення, вимоги керівників телеканалів, саме свобода творчості та поглиблення демократії надають реальності можливості тележурналістам соціально вдосконалювати свого телеглядача. Отже, гуманізація та педагогізація телебачення мають стати стратегічними напрямками розвитку всього сучасного українського телепростору [11]. Відтак, соціально-педагогічна культура тележурналіста сприяє підвищенню якості реалізації як його професійних функцій: інформаційної, аналітичної тощо, так і соціально-виховної.

Сутність соціально-педагогічної культури будь-якої професійної діяльності, на нашу думку, полягає в *усвідомленні* необхідності зважати на її наслідки для соціального розвитку одночасно людини, суспільства та людства, для вдосконалення їх взаємного благополуччя і консолідованості, у *відповідному процесі фаховій діяльності*, яка (незалежно від професії) має сприяти розвиткові власної гідності людини, її відповідальності соціальної активності, толерантного ставлення до різних соціальних груп у суспільстві, інтеграції країни на внутрішньому та зовнішньому рівнях тощо, крім того, у *відповідальності за протилежний результат*. При цьому соціально-педагогічний аспект професійної діяльності виявляєть-

ся і в її організації, і в результатах. Отже, коли організація будь-якої діяльності позитивно впливає на динаміку соціальних цінностей (ціннісне ставлення до людини як соціального суб'єкта, родини, нації, країни тощо), соціальних якостей (соціальна активність та відповідальність, толерантність, консолідованість, соціальний оптимізм тощо), соціальної поведінки (взаємопідтримка, взаємодопомога, вимогливість до себе, ініціативність та самоконтроль у соціальних перетвореннях тощо) тих, хто бере в ній участь, а результати їхньої діяльності сприяють соціальному вдосконаленню пересічної людини, зміцненню та культурному розвитку соціуму (від мікро — сім'ї до макро — глобального людства), лише в такому разі можна констатувати, що фахівці, причетні до такої діяльності, володіють соціально-педагогічною культурою.

Зважаючи на визначення сутності, структурою цієї культури є просоціальна спрямованість професійної діяльності, її соціально-виховна складова та професійна майстерність соціального суб'єкта. *Просоціальна спрямованість* професійної діяльності полягає в пропагуванні та реалізації через неї соціально-ціннісних орієнтацій (ціннісне ставлення до людини як соціального суб'єкта, до соціального існування за ознаками родини, етносу, релігії, віку, статі тощо), відповідних якостей (необхідних для здійснення соціальних цінностей), просоціальної поведінки (що сприяє гармонізації соціальних стосунків, зміцненню соціальної суб'єктності особистості та інтеграції соціуму тощо). *Соціально-виховна складова* — це усвідомлена реалізація фахівцем виховного потенціалу своєї професії, ствердження її значення для зміцнення благополуччя суспільства і кожної людини через специфічні саме для цього виду діяльності зміст, методи, форми, засоби для стимулювання позитивного розвитку соціальності як пересічного громадянина, так і соціуму в цілому. *Професійна* складова соціально-педагогічної культури певного фахівця вбачається, перш за все, в його позитивному ставленні до професії як до найприйнятнішого засобу власної просоціальної самореалізації, умови максимального свого соціального розвитку та можливості принести через цю професію найвищу суспільну користь; а також, у набутті професійної майстерності. Усвідомлення того, що рівень і якість професійної майстерності спеціаліста впливають на соціальний імідж професії, відтак, і на її виховний потенціал у суспільстві, отже, кожний фахівець несе відповідальність за соціальний негатив професійної діяльності всіх своїх колег.

Звісно, що поділ на складові соціально-педагогічної культури фахівця є умовним, оскільки соціальність особистості впливає і на його професійну майстерність, і на педагогічну тактовність, особли-

---

во в професіях, зміст яких реалізується у сфері відносин «людина — людина».

Стосовно формування соціально-педагогічної культури студентів мистецьких спеціальностей через профільний курс «Соціальної педагогіки», важливість цього процесу зумовлена їх майбутнім статусом «публічних педагогів» (на відміну від «камерних» шкільних учителів), оскільки саме режисери, актори, репортери, музиканти, оператори, хореографи та ін. нині найбільше впливають не лише на формування ціннісних орієнтацій нової генерації, але й на суспільну думку, на динаміку менталітету народу загалом, на його здатність гідного входження до регіональної спільноти (європейської) та глобальної. Проте творчість здебільшого потребує занурення у власне унікальне «Я» митця (невипадково серед них переважають інтроверти) для неповторного оформлення (залежно від виду мистецтва) нагальних загальнолюдських потреб, проблем, цінностей. «Щепленням» від естетизації зла та банальності є *соціальність* митця, що перетворює його на «пророка». *Соціально-педагогічна* культура діяча мистецтв — це засіб донесення загальнолюдського до кожної людини, кожної соціальної групи, таким чином, щоб вони не лише усвідомили «послання», але й соціально, духовно зростали в процесах інтерналізації соціокультурних цінностей та їх реалізації. Отже, актуальність формування соціально-педагогічної культури студентів мистецьких спеціальностей в умовах інформаційного суспільства є незаперечною для вдосконалення їх професійності та зміцнення іміджу професії в суспільстві. Опануванню цієї культури майбутніми митцями сприяв би профільований курс «Соціальної педагогіки», під час викладання якого слід зважати на вид мистецтва, його вплив на соціальне виховання населення у філогенезі, перспективи соціального розвитку людини в інформаційному суспільстві, вплив кожного виду мистецтва на соціальність та індивідуальність митця, на можливі професійні деформації особистості тощо.

Формуванню соціально-педагогічної культури студентів мистецьких спеціальностей, крім профільованого курсу «Соціальна педагогіка», сприяло б уведення *посади соціального педагога* у ВНЗ культури та мистецтв, що зумовлено, з одного боку, особливостями навчально-виховного процесу, оскільки студенти занурюються в обраний та суміжні види мистецтва як на аудиторних заняттях, так і поза аудиторних (хор, ансамбль, театр, зйомка, студії тощо), беручи участь у загальновузівських, міських, обласних культурно-виховних заходах, а також у фестивалях, конкурсах, концертах у нашій країні та за кордоном. З іншого, психосоціальними особливостями в цілому

студентської молоді, якій притаманні водночас нестійкість ціннісних орієнтацій та максималізм у їх обстоюванні, пошук зразків для наслідування та руйнування ідеалів, правил. З огляду на це, нестійкій психіці молоді творці потребують соціально-педагогічної допомоги, щоб розрізнити себе в уявних акторських (хореографічних, музичних, режисерських та ін.) ролях та як реального соціального суб'єкта, власні можливості в суспільстві як особистості та соціальну владу своєї професії (ЗМІ, мистецтво), оскільки втративши реальне власне «Я», людина перестає бути митцем.

Допомога соціального педагога студентам мистецьких спеціальностей необхідна більше, ніж іншим студентам, і в налагодженні міжособистісних, міжгрупових стосунків під час навчання, у побуті. Оскільки обдарованість, геніальність часто-густо заважають комунікативності, що виявляється в конфліктах (за роль, участь у концерті, закордонним турне) в групі, спеціальності, факультеті; крім того, у гуртожитках — «митці» не завжди вважають за необхідне дотримання правил самообслуговування, поваги до інших, коли, наприклад, вночі повертаються з вистав, фестивалів, конкурсів. Через соціально-педагогічні тренінги, зокрема використовуючи мистецькі засоби, фахівець із соціального виховання у ВНЗ культури та мистецтв міг би переконати студентів, що відчуття власної гідності та пихатість, актуалізація власного «Я» та самодурство — це не те саме.

Нааявність спеціального курсу «Соціальна педагогіка» та соціального педагога у ВНЗ зміцнила б загальнопедагогічну підготовку студентів мистецьких спеціальностей, сприяла б виявленню педагогічної обдарованості цих студентів. Недарма російські колеги [1;4;7] останнім часом наполегливо акцентують увагу на можливості мистецтва в терапії соціальних відхилень особистості, анімації соціального буття, профілактики протестних настроїв молоді, що підкреслює усвідомлення посилення соціально-виховної ролі мистецтва у світі. Отже, студенти мистецьких спеціальностей набувають можливостей професійної самореалізації не лише через безпосередню естетизацію добра й істини, але й через соціально-педагогічне корегування, реабілітацію девіантної поведінки людини засобами мистецтва. Наприклад, у Польщі декан факультету Вищої школи управління та адміністрування в м. Замосце пан Януш Скварек реалізує програму реабілітації засуджених через музику стилю кантрі. У Харкові в театрі «Тимур» адаптують дітей з особливими потребами. Ефективність цих програм залежить від віртуозного опанування певного виду мистецтва та педагогічної майстерності митцем, яка перетворює його на справжнього соціального педагога. У такому

разі очевидно найефективнішою була б організація підготовки за двома напрямками: мистецьким та соціально-педагогічним, зрозуміло педагогічно обдарованих студентів, проте це в перспективі.

Формування соціально-педагогічної культури студентів мистецьких спеціальностей неможливе без підвищення цієї культури у викладачів фахових дисциплін, оскільки вони навчають саме через мистецтво. Введення посади соціального педагога у ВНЗ нагадувало б викладачам соціальну сутність мистецтва, яка може «замулюватися» в щоденному навчанні азів мистецтва, озброєнні його технологією студентів. Погоджуємося з О.Хендрик [9;10], що найефективнішими соціально-виховними засобами мистецтва є ідея, тема, сюжет, художні образи героїв тощо. Свідоме зосередження уваги на них, а особливо через них на соціокультурних проблемах молоді, студентства сприятиме і професійному, і особистісному розвитку майбутніх митців.

Такий двосторонній підхід через профільований курс «Соціальна педагогіка», завдяки роботі соціального педагога зі студентами й опосередковано фахових викладачів, підготовлених соціальним педагогом, — сприятиме набуттю студентами мистецьких спеціальностей соціально-педагогічної культури, їх професійному та соціо-духовному вдосконаленню, підвищенню соціокультурного значення мистецтва в сучасному інформаційному суспільстві.

Таким чином, актуалізація ролі ЗМК, мистецтва у формуванні глобальної культури людства інформаційної доби зумовлює необхідність удосконалення професійної підготовки студентів мистецьких спеціальностей, зокрема формування соціально-педагогічної культури. Сутність її — усвідомлення необхідності зважати на результати професійної мистецької діяльності для соціального розвитку одночасно людини, суспільства та людства, для вдосконалення їх взаємного благополуччя і консолідованості, у відповідному фаховому процесі, який має сприяти розвитку власної гідності людини, її відповідальної соціальної активності, толерантного ставлення до різних соціальних груп у суспільстві, інтеграції країни на внутрішньому та зовнішньому рівнях тощо, крім того, у відповідальності за протилежний результат. Структурою соціально-педагогічної культури є просоціальна спрямованість професійної діяльності, її соціально-виховна складова та професійна майстерність соціального суб'єкта. Формуванню цієї культури студентів мистецьких спеціальностей сприятиме профільований курс «Соціальної педагогіки» та введення посади соціального педагога у ВНЗ культури та мистецтв.

Подальшим напрямом дослідження проблеми опанування соціально-педагогічної культури майбутніми митцями є обґрунтування структури та змісту курсу «Соціальна педагогіка» для їх професійної підготовки, посадових обов'язків соціального педагога у ВНЗ культури та мистецтв, удосконалення професійної підготовки соціальних педагогів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акунина Ю.А. Социально-культурная превенция протестных настроений среди молодежи в условиях современного российского общества / Ю.А.Акунина // Вестник Московского гос. ун-та культуры и искусств. — 2012. — №3. — С.77– 81.
2. Кузнецова Т.В. Гуманитарная миссия образования в сфере культуры и искусств: навстречу VI международному симпозиуму «ВУЗы культуры и искусств в международном образовательном пространстве: традиции славянского мира и современные межкультурные взаимодействия»/Т.В.Кузнецова // Вестник Московского гос. ун-та культуры и искусств. — 2012. — №2. — С. 6–10.
3. Лисенко Ю.О. Соціально-педагогічні чинники впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру: автореф. дис...канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Ю.О.Лисенко. — Луганськ: Держ. заклад «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. — 20 с.
4. Мацукевич О.Ю. Театральная анимация как направление социально-культурной анимации личности / О.Ю. Мацукевич // Вестник Московского гос. ун-та культуры и искусств. — 2012. — №2. — С.76–80.
5. Рижанова А.О. Соціально-педагогічна культура тележурналіста // Освіта, культура та мистецтво в добу цивілізаційної глобалізації: матеріали міжнар. наук. конф., 22–23 листоп. 2007 р. / А. О. Рижанова. — Х.: ХДАК, 2007. — С.111–113.
6. Рижанова А.О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті: дисер...док. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка. / А.О.Рижанова. — Х.: ХДАК, 2005. — 456 с.
7. Степанова С.Г. Стратегическое направление в подготовке специалистов культуры и искусства: АРТ-терапия / С.Г.Степанова, С.Т.Губина // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. — 2012. — №3. — С.154–158.
8. Ученые: Третья мировая война уже началась / К.Сивков // <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/politics/3552445>
9. Хендрик О.Ю.Розвиток соціальності людини інформаційного суспільства засобами хореографії /О.Ю.Хендрик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту: наук. моногр. /за ред. проф. С.С.Єрмакова. — Х.: ХДАДМ, 2008. — № 10. — С.131–135.
10. Хендрик О.Ю.Хореографічна освіта України: соціально-педагогічний аспект /О.Ю.Хендрик // Педагогічні науки: зб. наук. пр. — Херсон: ХДУ, 2009. — С.392–398.

-
11. Социально-педагогические аспекты телевидения и тележурналистики: моногр. / Я.В.Шведова; под общ. ред. проф. Я.В.Подолька. — Х.: без изд., 2007. — 190 с.
  12. Шейко В.М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ–ХХІ ст.) : Моногр.: В 2 т. Т. 1. / В.М.Шейко. — Х.: Основа, 2001. — 520 с.